Nursing Development in Health. 2025: 16 (1); 21-29 Journal Homepage: http://ndhj.lums.ac.ir

Orginal Article

Open Access

The Effect of Creative Problem-Solving Training (TRIZ) on Bullying among girls High School Students in Aliabad Katoul

Fatemeh Aslani Katouli[1], Fereshteh Mallahigar[2], AhmadReza Siyasari[3], Hamta Valizadeh[4], Zahra Kaffash[5], Nafiseh Hekmati Pour[6]*

1 - Department of Nursing, AK.C., Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran.

2 - MSc of Geriatric Nursing, Shafa Hospital, Faculty of Nursing and Midwifery, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran – ORCID: 0000-0003-2863-6433.

3 - Department of Medical-Surgical Nursing, Zabol University of Medical Sciences, Zabol, Iran – ORCID: 0000-0002-6004-5652.

4 - Master of Pediatric Nursing, Faculty of Nursing and Midwifery, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

5 - MSc in Nursing, Qom University of Medical Sciences, Qom, Iran – ORCID: 0000-0002-9205-8204.

6 - Department of Nursing, AK.C., Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran – ORCID: 0000-0003-0961-6533*

Article Information

Received: 2025/03/19
Accepted: 2025/05/17

Keywords:

Creative training
TRIZ problem-solving
Bullying Students
girls

***Corresponding author:**

Hekmatipuor N .Department of Nursing, AK.C., Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran

n.hekmati@iau.ac.ir

h_hojjati1362@yahoo.com

Abstract

Background and Objective: Bullying is one of the most serious challenges among adolescents and can lead to significant emotional and psychological consequences, particularly for girls. Evidence indicates that training in problem-solving skills can reduce risky behaviors. Accordingly, this study aimed to investigate the effect of Creative Problem-Solving (TRIZ) training on reducing bullying among female students.

Materials and Methods: This experimental study was conducted in 2023 on 60 female high school students in Aliabad Katoul. Participants were randomly assigned to experimental and control groups. The intervention consisted of six 60-minute group training sessions using the TRIZ creative problem-solving method. Data were collected using a demographic questionnaire and the standard Illinois Bully Scale (2001), both of which have confirmed validity and reliability. Data were collected in pre-test and post-test stages and analyzed using SPSS version 21 with paired t-tests, independent t-tests, and ANCOVA.

Results: Before the intervention, there was no significant difference between the experimental and control groups in terms of bullying and its dimensions ($P = 0.72$). After the intervention, however, significant differences were observed between the two groups across all bullying dimensions ($P < 0.01$). Within the experimental group, comparisons of pre-test and post-test scores showed significant reductions in bullying, aggression, victimization, and total scores ($P < 0.01$), whereas no significant changes were observed in the control group ($P = 0.43$). ANCOVA results also indicated a significant difference between the groups ($P < 0.01$, $\eta^2 = 0.67$).

Conclusion: Creative problem-solving training using the TRIZ method significantly reduced bullying behaviors among female students, improved their social relationships and emotional skills, and its positive effects remained stable in follow-up. Therefore, the regular implementation of this program in schools and the attention of parents and teachers to empathy training is recommended.

How to Cite This Article: *Aslani Katouli F,Mallahigar F, Siyasari A, Valizadeh H, Kaffash Z, Hekmati Pour Z , The Effect of Creative Problem-Solving Training (TRIZ) on Bullying among girls High School Students in Aliabad Katoul*

Copyright © 2025 Nursing Development in Health, and Aligudarz College of Nursing.

ndhj@lums.ac.ir

تاثیر آموزش خلاقانه حل مسئله تریز بر قلدری دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم در شهرستان علی‌آبادکتول

فاطمه اصلانی کاتولی[۱]، فرشته ملاحی‌گر[۲] ، احمدرضا سیاسری[۳]، همتا ولی‌زاده[۴] ، زهرا کفاش[۵]، نفیسه حکمتی‌پور[۶]*

۱ - گروه پرستاری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول، ایران.

۲ - کارشناسی ارشد پرستاری سالمندی، بیمارستان شفا، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران – ORCID: ۰۰۰۰-۰۰۰۳-۲۸۶۳-۶۴۳۳

۳ - گروه پرستاری جراحی-تخصصی، دانشگاه علوم پزشکی زابل، زابل، ایران – ORCID: ۰۰۰۰-۰۰۰۲-۶۰۰۴-۵۶۵۲

۴ - کارشناسی ارشد پرستاری کودکان، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۵ - کارشناسی ارشد پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران – ORCID: ۰۰۰۰-۰۰۰۲-۹۲۰۵-۸۲۰۴

۶ - گروه پرستاری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول، ایران – ORCID: ۰۰۰۰-۰۰۰۳-۰۹۶۱-۶۵۳۳

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله اصیل

تاریخچه:
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۸

واژه های کلیدی:
آموزش خلاقانه
حل مسئله تریز
قلدری دانش‌آموزان
دختران

***نویسنده مسئول:**
نفسیه حکمتی پور، گروه پرستاری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول، ایران

n.hekmati@iau.ac.ir
h_hojjati1362@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: قلدری یکی از مهم‌ترین چالش‌های دوران نوجوانی است که در دختران می‌تواند پیامدهای روان‌شناختی و عاطفی جدی به همراه داشته باشد. شواهد پژوهشی نشان می‌دهد آموزش مهارت‌های حل مسئله نقش مؤثری در کاهش رفتارهای پرخطر دارد. بر این اساس، مطالعه حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش خلاقانه حل مسئله به روش TRIZ بر کاهش رفتارهای قلدری در میان دانش‌آموزان دختر انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه تجربی در سال ۱۴۰۲ بر روی ۶۰ دانش‌آموز دختر مقطع متوسطه دوم شهرستان علی‌آبادکتول انجام شد. نمونه‌گیری به‌روش تصادفی ساده انجام گرفت. مداخله شامل شش جلسه ۶۰ دقیقه‌ای آموزش گروهی با استفاده از روش خلاقانه حل مسئله TRIZ بود. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسش‌نامه جمعیت‌شناختی و پرسش‌نامه استاندارد قلدری ایلی‌نویز (۲۰۰۱) بود که روایی و پایایی آن پیش‌تر تأیید شده است. داده‌ها در دو مرحلهٔ پیش‌آزمون و پس‌آزمون جمع‌آوری و با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۱ و آزمون‌های آماری تی زوجی، تی مستقل و تحلیل کوواریانس تحلیل شدند.

یافته ها: قبل از مداخله، بین دو گروه آزمون و کنترل از نظر قلدری و ابعاد آن تفاوت معناداری نشان نداد (P=۰/۷۲) ولی میزان قلدری پس از مداخله، تفاوت معناداری بین دو گروه در همه ابعاد قلدری نشان داد (P<۰/۰۱). در گروه آزمون، مقایسه پیش‌آزمون و پس‌آزمون کاهش معناداری در قلدری، نزاع، قربانی و نمره کل نشان داد (P<۰ /۰۱). در حالی که در گروه کنترل هیچ تفاوتی مشاهده نشد (P=۰/۰۴۳) نتایج تحلیل کوواریانس نیز اختلاف معناداری بین دو گروه ($P < ۰/۰۱, \eta^2 = ۰/۶۷$) نشان داد.

نتیجه گیری: آموزش خلاقانه حل مسئله به روش تریز به طور معناداری رفتارهای قلدرانه دانش‌آموزان دختر را کاهش داد، روابط اجتماعی و مهارت‌های عاطفی آن‌ها را بهبود بخشید و اثرات مثبت آن در پیگیری‌ها پایدار ماند؛ بنابراین اجرای منظم این برنامه در مدارس و توجه خانواده‌ها و معلمان به آموزش همدلی توصیه می‌شود.

مقدمه

دوره نوجوانی یکی از حساس‌ترین و اثرگذارترین مراحل رشد انسان است که با تغییرات عمیق جسمی، روانی، شناختی و اجتماعی همراه می‌باشد (۱و ۲). در این دوره، نوجوانان به دنبال هویت یابی، استقلال طلبی و تثبیت جایگاه خود در گروه همسالان هستند (۳). اغلب در این سن، به دلیل نداشتن درک کافی از پیامد های رفتارهای پرخطر، شیوع چنین رفتارهایی بیشتر مشاهده می‌شود (۴). قلدری یک مسئله حیاتی است که به‌طور عمیق بر سلامت روانی نوجوانان تأثیر می‌گذارد و موجب آسیب های عاطفی و جسمی کوتاه مدت و بلند مدت می‌شود (۵). در سطح جهانی، تقریباً یک سوم از دانش‌آموزان گزارش کرده‌اند که دست‌کم یک بار در ماه گذشته در مدرسه قربانی قلدری همسالان خود بوده‌اند (۶). قلدری یکی از پیامدهای منفی سلامت جسمی و روانی می باشد که تا بزرگسالی ادامه دارد (۷). دوره های قرارگیری در معرض و بازه های سنی کودکان در مطالعات مختلف متفاوت است. انواع قربانی شدن در قلدری معمولاً با جنسیت متفاوت است، به‌طوری که پسران اغلب در معرض خطر بیشتری برای قربانی شدن فیزیکی هستند و دختران اغلب در معرض خطر بیشتری برای قربانی شدن عاطفی، روانی و رابطه‌ای قرار دارند (۸ و ۹). مطالعات نشان می‌دهند که دختران نوجوان به‌ویژه در دوره متوسطه دوم، در معرض انواع قلدری‌های عاطفی و روانی هستند و این امر می‌تواند موجب کاهش اعتماد به نفس، اضطراب اجتماعی و مشکلات رفتاری شود (۶). در راستای کاهش قلدری در نوجوانان، پژوهش ها نشان داده‌اند که آموزش مهارت های حل مسئله می‌تواند به‌طور مؤثری در کاهش رفتارهای قلدری و ارتقای سلامت روانی نوجوانان مؤثر باشد (۱۰).

روش درمان حل مسئله Problem Solving Therapy (PST) یک روش درمانی است که با بهره‌گیری از تکنیک‌های درمان شناختی ـ رفتاری Cognitive behavior therapy (CBT) ، به حل مشکلات روانی ناشی از چالش‌های روزمره زندگی می‌پردازد (۱۱). حل مسئله بین‌فردی به فرآیند آگاهانه تولید و انتخاب استراتژی های سازگارانه در پاسخ به مشکلات روزمره بین فردی اطلاق می‌شود (۱۲). در نهایت، آموزش مهارت های حل مسئله نه تنها به نوجوانان در مقابله با قلدری کمک می‌کند، بلکه آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های اجتماعی و احساسی در آینده آماده می‌سازد (۱۰). آموزش مفهومی موجب تقویت یادگیری و ارتقاء مهارت های اجتماعی می گردد (۱۳و ۱۴). روش حل مسئله خلاقانه به Creative Problem Solving عنوان یک رویکرد آموزشی می‌تواند توانمندی های تصمیم‌گیری، مهارت های اجتماعی و مدیریت رفتارهای پرخطر را در نوجوانان تقویت کند و به کاهش رفتارهای قلدری کمک نماید (۱۵). قلدری در دوران نوجوانی پیامدهای روانی و اجتماعی گسترده‌ای دارد و دختران در دوره متوسطه دوم به‌ویژه در معرض قلدری‌های عاطفی و روانی قرار دارند، که می‌تواند اعتماد به نفس و سلامت روان آن‌ها را تهدید کند. با توجه به اثرات بلندمدت قلدری و کمبود مداخلات مؤثر آموزشی در مدارس، نیاز به روش‌های نوآورانه برای پیشگیری و کاهش این رفتارها احساس می‌شود (۱۶). آموزش مهارت های خلاقانه حل مسئله، به‌عنوان یک رویکرد فعال و تقویت‌کننده توانمندی‌های اجتماعی، می‌تواند نقش مؤثری در کاهش قلدری ایفا کند (۱۷). از آنجایی پرستاران می‌توانند نقش محوری در کاهش اثرات منفی قلدری ایفا کرده، نوجوانان را در مسیر بهبودی حمایت کنند و آینده‌ای مقاوم تر و سالم تر برای آن‌ها فراهم آورند (۵). این مطالعه با هدف بررسی تأثیر آموزش خلاقانه حل مسئله تریز بر کاهش قلدری دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم در شهرستان علی‌آبادکتول در سال ۱۴۰۲ انجام شد.

مواد و روش ها

این مطالعه‌ی تجربی با هدف بررسی تأثیر آموزش خلاقانه‌ی حل مسئله به روش تریز بر قلدری دانش‌آموزان دختر دوره‌ی دوم متوسطه در شهرستان علی آباد کتول در سال ۱۴۰۲ انجام شد. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر دوره‌ی دوم متوسطهٔ مدارس دولتی و غیردولتی شهرستان علی آباد کتول بود معیارهای ورود به مطالعه عبارت بودند از: کسب رضایت‌نامه‌ی کتبی از دانش‌آموز و والدین، سن بین ۱۴ تا ۱۷ سال، اشتغال به تحصیل در مدارس متوسطه، توانایی پاسخ‌گویی دقیق به پرسش‌نامه‌ها، کسب نمره‌ی بالاتر از ۳۶ در پرسش‌نامه‌ی قلدری (۲۰۰۱) عدم مصرف داروهای روان پزشکی و عدم شرکت در برنامه های مداخله‌ای مشابه می باشد. از سوی دیگر، معیارهای خروج شامل عدم تمایل به ادامهٔ همکاری، ترک تحصیل یا مهاجرت به شهر دیگر، غیبت بیش از یک جلسه، انصراف از مطالعه، سابقهٔ بیماری روانی و مصرف داروهای روان‌پزشکی در

نظر گرفته شد تا اطمینان حاصل شود که داده ها از شرکت‌کنندگان واجد شرایط و پایدار جمع آوری می‌شوند.

در این پژوهش، حجم نمونه با استفاده از نرم افزار G*Power و بر اساس نتایج مطالعهٔ هینز گد در سال(۲۰۱۵) محاسبه شد. با توجه به اندازه‌ی اثر ۸۲/۰، سطح معناداری ۰/۰۵ و فاصلهٔ اطمینان ۹۵ درصد، تعداد نمونه برای هر گروه ۳۰ نفر تعیین شد؛ بنابراین در مجموع ۶۰ نفر در مطالعه شرکت داشتند (۱۸).

این مطالعه پس از تصویب شورای پژوهشی با کد اخلاق IR.IAU.TON.REC.1402.085 و ثبت در مرکز کارآزمایی بالینی ایران IRCT20231024059841N1 انجام شد. مجوزهای لازم از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آبادکتول و اداره آموزش و پرورش شهرستان علی‌آبادکتول اخذ گردید. اهداف پژوهش به دانش‌آموزان و والدین آنان توضیح داده شد و رضایت‌نامهٔ کتبی دریافت شد. کلیه‌ی ملاحظات اخلاقی رعایت گردید و در پایان پژوهش، آموزش مشابهی به گروه کنترل نیز ارائه شد.

پژوهشگر پس از کسب مجوز از مسئولان مدارس، نمونه‌های پژوهش را با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب کرد. مطالعه بصورت تک‌کور انجام شد؛ بدین معنا که دانش‌آموزان در ابتدای پژوهش از جزئیات گروه بندی و اهداف دقیق مداخله آگاه نبودند. پیش از شروع مداخله، جلسه‌ای توجیهی برگزار شد و در آن اهداف پژوهش، بی‌خطر بودن برنامه، محرمانه‌بودن اطلاعات و امکان انصراف در هر زمان به دانش‌آموزان توضیح داده شد. همچنین رضایت‌نامه‌ی آگاهانه از دانش‌آموزان و والدین دریافت شد و به معلمان و مدیران مدارس اطمینان داده شد که شرکت یا عدم شرکت در پژوهش هیچ تأثیری بر وضعیت تحصیلی و ارزیابی دانش‌آموزان نخواهد داشت.

مداخله‌ی آموزشی حل مسئله به روش TRIZ شامل شش جلسه‌ی ۶۰ دقیقه‌ای بصورت گروهی (هر گروه ۶ نفره) اجرا شد. پژوهشگر با استفاده از ویدئو پروژکتور، اسلاید و فیلم، محتوای آموزشی را ارائه نمود. (باکس ــ۱)

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش شامل دو بخش بود: پرسش‌نامه‌ی جمعیت شناختی (شامل سن شرکت‌کنندگان، محل سکونت، تعداد فرزندان خانواده و معدل تحصیلی) و پرسش‌نامه‌ی استاندارد قلدری ایلی‌نویز که توسط اپلاگر و هولت (۲۰۰۱) طراحی شده است. این پرسشنامه دارای ۱۸ گویه و سه خرده مقیاس است: ۱. قلدری (۹ سؤال)، ۲. نزاع (۵ سؤال)، و ۳. قربانی (۴ سؤال) که برای سنجش رفتارهای قلدر مآبانه و تجربه‌ی قربانی‌شدن در دانش‌آموزان به‌کار می‌رود (۱۹) نمره‌گذاری پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای انجام می‌شود؛ به این صورت که گزینه های «هرگز»، «یک یا دو بار»، «سه یا چهار بار»، «پنج یا شش بار» و «هفت بار یا بیشتر» به‌ترتیب با امتیازهای صفر، ۱، ۲، ۳ و ۴ نمره‌گذاری می‌شوند. هر خرده‌مقیاس به‌طور جداگانه نمره‌گذاری می‌گردد و از دانش‌آموزان خواسته می‌شود مشخص کنند در ۳۰ روز گذشته چند بار درگیر رفتارهای ذکرشده بوده‌اند. دامنه‌ی نمره‌ها در خرده مقیاس «قربانی» از صفر تا ۱۶، در خرده مقیاس «قلدری» از صفر تا ۳۶ و در خرده‌مقیاس «نزاع» از صفر تا ۲۰ متغیر است. در این ابزار، نمرهٔ بالاتر در هر خرده‌مقیاس نشان دهنده‌ی بروز بیشتر همان نوع رفتار است. حداقل نمره‌ی کل پرسش‌نامه صفر و حداکثر آن ۷۲ است. همچنین، کسب نمره‌ی بالاتر از ۳۶ نشانگر وجود رفتارهای قلدری در فرد است. لازم به ذکر است که سطح بندی نمره‌ی کل در این مقیاس مشخص نشده است (۲۰).

روایی پرسش‌نامه قلدری ایلی‌نویز نخستین‌بار توسط اپلاگر و هولت (۲۰۰۱) با استفاده از روش‌های روایی همگرا و واگرا بررسی شد. آن‌ها برای سنجش روایی همگرا از مقیاس پرخاشگری آخنباخ استفاده کردند و ضریب همبستگی مطلوبی به‌دست آوردند. (r=۰/۶۵) همچنین، عدم وجود تفاوت معنادار بین ابعاد «قلدری» و «قربانی‌شدن» نشان‌دهنده‌ی روایی افتراقی مقیاس بود (۱۹). در ایران، چالمه (۱۳۹۲) روایی این پرسش‌نامه را بر روی ۲۹۷ دانش‌آموز بررسی کرد و نسخه‌ی فارسی آن را دارای روایی مطلوب گزارش نمود (۲۱). پایایی این پرسشنامه در مطالعه نجفی و همکاران (۱۳۹۶) برای کل مقیاس ۰/۸۴ و برای خرده مقیاس قلدری ٪ ۰/۷۴ قربانی٪۰/۷۳و نزاع ٪۰/۷۸ محاسبه شد (۲۲).

اطلاعات جمع‌آوری‌شده در این پژوهش، قبل و بعد از مداخله وارد نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۱ شد. داده ها با استفاده از آمار توصیفی (جدول، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی شامل آزمون تی زوج، تی مستقل و تحلیل کوواریانس) تجزیه و تحلیل گردید. سطح معناداری آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

باکس ۱- شرح جلسات آموزشی

جلسه	هدف و محتوای جلسه	مدت زمان
اول	آشنایی مقدماتی با روش حل مسئله تریز و مخترع آن، همچنین معرفی سطوح پنج‌گانه نوآوری و خلاقیت تا دانش‌آموزان از آنچه قرار است بیاموزند به درک کلی از اهمیت و کاربرد آن برسند.	۶۰ دقیقه
دوم	در این جلسه چالش و مسئله توضیح داده شد که در واقع همان قانون تناقض تریز است. همچنین انواع تناقض یعنی تناقض فنی و مثال‌های مختلف و متنوعی از هر نوع تناقض برای دانش‌آموزان توضیح داده شد و در ادامه تعریف مسئله (تناقضی) که سعی در حل آن داشتیم. تعریف هدف نهایی یعنی حالت ایده آلی که مدنظر ماست توضیح داده شد و در پایان طرح‌ریزی فرصت‌هایی برای کاهش عامل مضر و یا افزایش عامل مفید توضیح داده شد.	۶۰ دقیقه
سوم	در این جلسه تحلیل مسئله، تحلیل مدل مسئله، فرموله کردن مسئله و تضاد فیزیکی آموزش داده شد و در انتهای جلسه مثال‌ها و تمرینات متنوعی توضیح داده شد تا موجب یادگیری بهتر موضوع شود (در نتیجه طی کردن این سه گام نخست از ARIZ، یک مسئله مبهم، به یک مسئله فیزیکی و مشخص و یک تضاد فیزیکی تبدیل می‌شود).	۶۰ دقیقه
چهارم	استفاده از اشیاء و منابع میدانی بیرونی و استفاده از بانک‌های اطلاعاتی جهت حل مسئله و در نهایت تغییر مسئله و یا فرموله کردن مجدد آن در صورت مبهم ماندن مسئله و مثال‌های متنوعی از این قانون برای تفهیم بهتر موضوع به دانش‌آموزان ارائه شد.	۶۰ دقیقه
پنجم	تحلیل روش‌هایی که تضاد فیزیکی را رفع می‌کنند، جهت کنترل و بررسی کیفیت راه حل، پیاده‌سازی راه حل یافت شده و تحلیل گام‌هایی که منجر به رسیدن به راه حل شدند، در این جلسه به همراه مثال توضیح داده شد.	۶۰ دقیقه
ششم	جمع‌بندی کلیه مطالب آموزش داده شده و اجرای پس آزمون.	۶۰ دقیقه

یافته ها

میانگین سن واحدهای پژوهش در گروه آزمون ۰/۸۵ ± ۱۶/۷۵ و گروه کنترل ۰/۸۴ ± ۱۶/۳۳ بود.آزمون تی مستقل از نظر سن در دو گروه اختلاف معنی داری نشان نداد (P=۰/۰۵۳). تعداد فرزندان خانواده در گروه آزمون ۱/۰۳ ± ۱/۹۷ و گروه کنترل ۱/۰۱ ± ۲/۰۷ آزمون تی مستقل بین دو گروه اختلاف معنی داری نشان نداد .(P=۰/۰۷) از نظر معدل در گروه ازمون۰/۶۶ ± ۱۹/۱۵ و گروه کنترل ۱/۰۱ + ۱۹/۰۳ آزمون تی مستقل در دو گروه اختلاف معنی داری نشان نداد. (P=۰/۵۹) آزمون فیشر نیز از نظر محل سکونت در دوگروه اختلاف معنی داری را نشان نداد (P=۰/۲۷). آزمون تی مستقل در دو گروه آزمون و کنترل از نظر قلدری اختلاف معنی داری نشان نداد (P=۰/۷۲) این اختلاف در هیچ کدام از ابعاد قلدری مشاهده نشد (جدول۱).

آزمون تی مستقل در گروه آزمون و کنترل از نظر قلدری بعداز مداخله اختلاف معنی داری نشان داد (P<۰/۰۱) این اختلاف در تمامی ابعاد قلدری مشاهده شد(جدول ۲).

آزمون تی زوج در گروه آزمون قبل و بعد از مداخله در تمامی ابعاد قلدری و بعد کلی اختلاف معنی داری نشان داد (P<۰/۰۱) این اختلاف در تمامی ابعاد قلدری مشاهده شد(جدول۳)

آزمون تی زوج در گروه کنترل نیز قبل و بعد از مداخله در تمامی ابعاد قلدری و بعد کلی اختلاف معنی داری نشان نداد.

(P=۰/٤۳) این اختلاف در هیچ کدامیک از ابعاد قلدری مشاهده نشد (جدول ۴). آزمون کوواریانس با حذف اثر پیش‌آزمون بین دو گروه آزمون و کنترل اختلاف معنی‌داری را نشان داد (P<۰/۰۱ وEta=۰/۶۷)، احتمالا ۶۷ درصدکاهش قلدری می‌تواند با مداخله انجام شده در ارتباط باشد (جدول۵) .

جدول ۱- مقایسه ابعاد قلدری واحدهای پژوهش در دو گروه آزمون و کنترل قبل از مداخله

گروه / ابعاد قلدری	آزمون	کنترل	P_Value
قلدری	۳۱/۱ ± ۳/۷	۲۹/۷۴ ± ۳/۹۹	P=۰/۱۷
نزاع	۱۶/۲۱ ± ۲/۱۸	۱۶/۴ ± ۲/۴۴	P=۰/۷۴
قربانی	۱۳/۴ ± ۲/۴	۱۴/۰۶ ± ۱/۹۶	P=۰/۲۴
نمره کل	۶۰/۷ ± ۵/۷۸	۶۰/۲ ± ۵/۱۷	P=۰/۷۲

جدول۲- مقایسه ابعاد قلدری واحدهای پژوهش در دو گروه آزمون و کنترل بعد از مداخله

گروه / ابعاد قلدری	آزمون	کنترل	P_Value
قلدری	۱۵/۳ ± ۷/۶۷	۲۷/۴۳ ± ۳/۱۶	P<۰/۰۱
نزاع	۸/۳۶ ± ۴/۲	۱۶/۵۳ ± ۲/۶۸	P<۰/۰۱
قربانی	۵/۷ ± ۳/۹	۱۳/۹۶ ± ۱/۳۷	P<۰/۰۱
نمره کل	۲۹/۷ ± ۱۲/۹۲	۵۷/۹۳ ± ۴/۳۶	P<۰/۰۱

جدول ۳_ مقایسه ابعاد قلدری واحدهای پژوهش در گروه آزمون قبل و بعد از مداخله

زمان / ابعاد قلدری	قبل از مداخله	بعد از مداخله	P_Value
قلدری	۳۱/۱ ± ۳/۷	۱۵/۳ ± ۷/۶۷	P<0/01
نزاع	۱۶/۲۱ ± ۲/۱۸	۸/۳۶ ± ۴/۲	P<0/01
قربانی	۱۳/۴ ± ۲/۴	۵/۷ ± ۳/۹	P<0/01
نمره کل	۶۰/۷ ± ۵/۷۸	۲۹/۷ ± ۱۲/۹۲	P<0/01

جدول ٤_ مقایسه ابعاد قلدری واحدهای پژوهش در گروه کنترل قبل و بعد از مداخله

زمان / ابعاد قلدری	قبل از مداخله	بعد از مداخله	P_Value
قلدری	۲۹/۷۴ ± ۳/۹۹	۲۷/۴۳ ± ۳/۱۶	P=0/57
نزاع	۱۶/۴ ± ۲/۴۴	۱۶/۵۳ ± ۲/۶۸	P=0/86
قربانی	۱۴/۰۶ ± ۱/۹۶	۱۳/۹۶ ± ۱/۳۷	P=0/67
نمره کل	۶۰/۲ ± ۵/۱۷	۵۷/۹۳ ± ۴/۳۶	P=0/43

جدول ۵_تاثیر آموزش خلاقانه حل مسئله تریز بر قلدری دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم در شهرستان علی‌آبادکتول در سال ۱٤۰۲

منبع واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدارF	سطح	Eta
	۳۷۰/۳۶	۲	۱۸۵	۳۶/۰۱	P<۰/۰۱	۰/۶۹
جداکننده پس آزمون	۳۰۰/۹۴	۱	۸۳/۳۳	۱۶/۲۳	P<۰/۰۱	۰/۲۸
گروه	۳۰۰/۴۹	۱	۱۰۹/۴۲	۵۸/۵	P<۰/۰۱	۰/۶۷
خطا	۲۹۲/۶۳	۵۷	۵/۱۱۳			
جمع	۹۵۱۴۹	۶۰				
کل	۶۶۴/۹۳	۵۹				

بحث

بر اساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر، مداخله آموزشی در کاهش ابعاد مختلف قلدری در دانش‌آموزان مؤثر واقع شد. پیش از مداخله، گروه‌های آزمون و کنترل از نظر میانگین نمرات در ابعاد قلدری، نزاع، قربانی و نمره کل تفاوت معنی داری نداشتند (P > ۰/۰۵) ، که نشان دهنده همگنی گروه ها بود. اما پس از مداخله، گروه آزمون کاهش معنی‌داری در تمامی ابعاد قلدری و نمره کل نسبت به گروه کنترل نشان داد (P< ۰،۰۱) ، که مؤثر بودن مداخله را تأیید می‌کند.

در مطالعه سلیمانی و همکاران در سال (۲۰۱۸) مشخص شد آموزش حل مسئله اجتماعی موجب بهبود سازگاری و خودکارآمدی دانش‌آموزان قلدر شده است. این نتایج تأیید می‌کند که مداخلات مهارت‌محور می‌توانند رفتارهای منفی را کاهش و توانمندی های فردی را تقویت کنند. افزایش نمرات سازگاری و

خودکارآمدی در بعدهای تحصیلی، اجتماعی و عاطفی بیانگر اثر مثبت این آموزش‌ها بر عملکرد کلی دانش‌آموزان است. بنابراین، اجرای برنامه‌های آموزش حل مسئله می تواند به‌عنوان یک راهبرد مؤثر در مدیریت قلدری در مدارس مورد استفاده قرار گیرد (۱۷).

یافته‌های پژوهشی یاسینی و همکاران درسال (۱۳۹۷) پژوهش می‌دهد که آموزش مهارت های ارتباطی موجب بهبود سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان قلدر شده است. افزایش توانایی در مدیریت احساسات، درک دیگران و ابراز خود، به کاهش رفتارهای پرخاشگرانه و افزایش رفتارهای سازگارانه کمک می‌کند. همچنین، دانش‌آموزانی که مهارت‌های ارتباطی قوی دارند، با پذیرش و بازخورد مثبت از سوی همسالان، خودارزیابی مثبت و مسئولیت پذیری بالاتری تجربه می‌کنند. بنابراین، آموزش مهارت های ارتباطی به عنوان یک مداخله مؤثر در کاهش قلدری و ارتقای رفتارهای اجتماعی توصیه می‌شود (۱۸).

نتایج آماری مطالعه حسینی و همکاران در سال (۱۳۹۹) نشان داد میانگین نمرات روابط با همتایان در گروه آزمایش به طور معناداری افزایش یافت ($P<۰/۰۵$) در حالی که در گروه کنترل تغییر معناداری مشاهده نشد. همچنین میانگین نمرات رفتارهای قلدرانه در گروه آزمایش به طور چشمگیری کاهش یافت ($P<۰/۰۵$) تحلیل واریانس مختلط نیز نشان داد این تغییرات در مرحله پیگیری پایدار باقی مانده است (۲۴).

بر اساس نتایج آماری مطالعهٔ معین فر و همکاران در سال (۱۴۰۲)، آموزش پیشگیری از قلدری توانست به‌طور معنی داری رفتارهای قلدرانه و تعویق تحصیلی دانش‌آموزان را کاهش دهد و رفتارهای همدلانه را افزایش دهد. اثرات این آموزش در مرحله پس‌آزمون و پیگیری پایدار و قابل توجه بود. اندازه اثر های بزرگ نشان می‌دهد که این مداخله می‌تواند تغییرات واقعی و قابل توجهی در رفتارهای اجتماعی و تحصیلی ایجاد کند. بنابراین، اجرای برنامه‌های پیشگیری از قلدری در مدارس می‌تواند نقش مؤثری در بهبود رفتارهای اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد (۲۵).

نتایج مطالعهٔ مفیدی و همکاران در سال (۱۳۹۵) نشان داد که آموزش مهارت های جرأت ورزی می‌تواند به طور معناداری توان دانش‌آموزان قربانی قلدری را در مقابله با رفتارهای قلدرانه افزایش دهد. یافته‌ها بیانگر آن است که چنین آموزش‌هایی نه تنها در کوتاه مدت مؤثر هستند بلکه اثرات آن در طول زمان نیز پایدار باقی می‌ماند. بنابراین، گنجاندن برنامه‌های آموزش مهارت‌های جرأت‌ورزی در مدارس می‌تواند به عنوان یک راهبرد پیشگیرانه و حمایتی برای کاهش پیامدهای منفی قلدری در محیط‌های آموزشی مورد توجه قرار گیرد (۲۶).

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اجرای برنامه پیشگیری از قلدری می‌تواند در بهبود روابط اجتماعی و کاهش رفتارهای قلدرانه کودکان نقش مؤثری ایفا کند. این یافته با پژوهش‌های پیشین همسو است که تأکید دارند مداخلات ساختارمند و مبتنی بر مدرسه می‌توانند محیطی ایمن تر و حمایتی تر برای دانش‌آموزان ایجاد کنند. همچنین پایداری اثرات مشاهده‌شده در مرحله پیگیری نشان می‌دهد که این برنامه توانسته است تغییرات نسبتاً عمیق و ماندگاری در تعاملات دانش‌آموزان ایجاد نماید. بنابراین، به‌کارگیری چنین برنامه‌هایی می‌تواند به عنوان یکی از راهبرد های اساسی نظام آموزشی برای کاهش آسیب‌های روانی و اجتماعی ناشی از قلدری توصیه شود (۲۴).

محدودیت های این پژوهش شامل محدودیت های جغرافیایی و جمعیتی بود، زیرا نمونه تنها از دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه شهر علی آباد کتول انتخاب شد. همچنین، تعداد نمونه محدود (۳۰ نفر) ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج را کاهش دهد. علاوه بر این، کنترل برخی متغیرهای مؤثر مانند شرایط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان امکان پذیر نبود.

نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که آموزش پیشگیری از قلدری تأثیر قابل توجهی بر کاهش رفتارهای قلدرانه دانش‌آموزان دارد و می‌تواند به بهبود روابط اجتماعی آنان کمک کند. همچنین، این آموزش باعث کاهش تعویق تحصیلی و افزایش مسئولیت‌پذیری و خودکنترلی در انجام تکالیف تحصیلی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه‌های آموزشی همدلانه می‌توانند مهارت‌های اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان را تقویت کنند و زمینه رشد شخصیتی سالمتر را فراهم آورند. اثرات مثبت این مداخلات در پیگیری های بعدی نیز پایدار بود و نشان‌دهنده دوام یادگیری و تغییر رفتار است. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن است که آموزش پیشگیری از قلدری می‌تواند نقش مؤثری در کاهش مشکلات روان شناختی و اجتماعی مرتبط با قلدری داشته باشد. یافته ها با پژوهش‌های مشابه در زمینه مهارت‌های اجتماعی و پیشگیری از قلدری

همخوانی دارد. بنابراین، توصیه می‌شود این نوع برنامه‌های آموزشی به صورت منظم در مدارس اجرا شود. در نهایت، توجه خانواده ها و معلمان به اهمیت آموزش همدلی و پیشگیری از قلدری برای ارتقای سلامت روانی و اجتماعی دانش‌آموزان ضروری است.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از تمامی مدیران، معلمان و دانش‌آموزانی که با همکاری صادقانه خود زمینه اجرای این پژوهش را فراهم کردند، صمیمانه سپاسگزاری می‌نماییم. همچنین از اساتید محترم راهنما و مشاور که با ارائه راهنمایی‌های علمی و پشتیبانی مستمر، ما را در مسیر انجام این مطالعه همراهی کردند، قدردانی می‌کنیم. حمایت و همراهی شما عزیزان سهم بسزایی در پیشبرد این تحقیق داشته است.

تعارض منافع

در این مطالعه تعارض منافع مشاهده نشد.

References

1. *Tabarsa M, Yapang Gharavi F, Parizi S, Maghsoodloo E. Effect of the extensive parallel process model on high-risk sexual behaviors of adolescent girls: A randomized control trial. Journal of Nursing Advances in Clinical Sciences. 2024;1(Issue 1):3-9.*
2. *Faraji K, Khoshnavay Fomani F, Mirlashari J, Ansary Z, Fisher J. Spiritual health and life orientation to measure the psychometric properties of the Persian spiritual well-being among Iranian adolescents: A methodological study. Journal of Nursing Advances in Clinical Sciences. 2024;2(Issue 2):77-84.*
3. *Shahrabady S, Gholami S, Afsharloo S, Fakhreazizi S, Izadi M, Hojjati H. The effect of poetry reading on self-concept of primary adolescents. 2021;33(6):457-61.*
4. *Tabarsa m, hekmatpour n, Hojjati H. Effect of extended parallel process model on risk- taking in adolescent girls. jpenir. 2024;10(2):1.*
5. *Agatha EZ, Yosep I, Hernawaty T, Hikmat R, Ferdinanto T, Febrianti RNA, et al. Beyond the trauma: a scoping review of nursing interventions for improving psychological well-being in adolescents bullying victims. BMC nursing. 2025;24(1):973.*
6. *Hong C, Liu Z, Gao L, Jin Y, Shi J, Liang R, et al. Global trends and regional differences in the burden of anxiety disorders and major depressive disorder attributed to bullying victimisation in 204 countries and territories, 1999-2019: an analysis of the Global Burden of Disease Study. Epidemiology and psychiatric sciences. 2022;31:e85.*
7. *Zhu H, Fu H. The Protective Role of Caring Parenting Styles in Adolescent Bullying Victimization: The Effects of Family Function and Constructive Conflict Resolution. 2025;15(7).*
8. *Wang J, Iannotti RJ, Nansel TR. School bullying among adolescents in the United States: physical, verbal, relational, and cyber. The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine. 2009;45(4):368-75.*
9. *Bergenfeld I, Clark CJ. Gender-sensitive school environment and bullying victimization among adolescent girls: A multilevel study in Nepal. 2021;16(7):e0253128.*
10. *Palamarchuk IS, Vaillancourt T. Integrative Brain Dynamics in Childhood Bullying Victimization: Cognitive and Emotional Convergence Associated With Stress Psychopathology. Frontiers in integrative neuroscience. 2022;16:782154.*
11. *Kardaş Ö, Kardaş B, Saatçioğlu H, Yüncü Z. Effects of Problem Solving Therapy in Substance Use Disorder in Adolescents. Turk psikiyatri dergisi = Turkish journal of psychiatry. 2023;34(2):100-9.*
12. *Gerin MI, Viding E, Puetz VB, Armbruster-Genc DJN, Rankin G, McCrory EJ. Atypical Interpersonal Problem-Solving and Resting-state Functional Connectivity in Adolescents with Maltreatment Experience. Current neuropharmacology. 2024;22(2):290-301.*
13. *Doustinouri M, Sadeghy F, Hatefi F, Mallahigar F, Khastar SM. Effect of concept mapping education on clinical decision-making in nursing students: A randomized controlled trial. Journal of Nursing Advances in Clinical Sciences. 2024;1(Issue 4):205-10.*
14. *Hosseini N, Akhoundzadeh G, Hojjati H. The effect of child-parent relationship therapy on social skills of Preschool Children: a semi-experimental study. 2022;34(3).*
15. *Metz K, Lewis J, Mitchell J. Problem-solving interventions and depression among adolescents and young adults: A systematic review of the effectiveness of problem-solving interventions in preventing or treating depression. 2023;18(8):e0285949.*

16. *Källmén H, Hallgren M. Bullying at school and mental health problems among adolescents: a repeated cross-sectional study. Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health. 2021;15(1):74.*
17. *soleimani e, moharam zade h. The Effectiveness of Social Problem Solving Training on Adjustment and Self-Efficacy in Bullying Students. Educational Psychology. 2018;14(47):49-73.*
18. *Haines-Gadd L. Does TRIZ Change People? Evaluating the Impact of TRIZ Training within an Organisation: Implications for Theory and Practice. Procedia Engineering. 2015;131.*
19. *Espelage DL, Holt MK. Bullying and Victimization During Early Adolescence. Journal of Emotional Abuse. 2001;2(2-3):123-42.*
20. *Darvish Pishe K, Saberi H, Bashardoust S. The Effectiveness of "Bullying Control" Training on Bullying of Female Students. jhpmir. 2021;10(4):25.*
21. *Ch R. Psychometrics Properties of the Illinois Bullying Scale (IBS) in Iranian Students: Validity, Reliability and Factor Structure. Psychological Models and Methods. 2013;3(11):39-52.*
22. *Najafi M, Babaee J, Rezaei AM. The prediction of Bullying on the basis of Positive Youth Development and Life Satisfaction in Adolescents. Positive Psychology Research. 2017;3(3):33-46.*
23. *Yassini L, Kiani G, Mojtabazadeh M. Effectiveness of Communication Skills Training for Social Adaptation and Responsibility of Bully Girl Students in Karaj. J-Police-Med. 2022;11(1):1.*
24. *.hosseini M, amiri S, Ghamarani a, sajjadian i. Effectiveness of Elvis's Bullying Prevention Program on relationships with peers and bullying behaviors of bully children. jpenir. 2020;6(4):86.*
25. *Moeinifar R, Mehdad A, Manshaee G. Effectiveness of Bullying Prevention Training on Bullying and Empathetic Behaviors and Academic Procrastination among Students. umsha-psj. 2023;21(4):252.*
26. *Mofidi F, Ghasemtabar SN, Najafzadeh N. The Effectiveness of Assertiveness Skills Training on Victim Students of Bullying. Preschool and Elementary School Studies. 2016;1(4):17-34.*